

VLAD MISCHEVCA
dr. conf.

ANTECEDENTELE ANULUI 1812: RĂZBOAIELE RUSO-TURCE

Revenimentul tragic din 1812 nu a fost un act singular de agresiune sau unul neașteptat pentru poporul român – deoarece un șir de războaie l-au precedat și l-au pregătit. Ani la rând, pe parcursul a mai bine de două secole, Țările Române au fost teatru de război între armatele celor trei imperii: Otoman, Habsburgic și țarist. Războaiele ruso-turce și ruso-austro-turce semnifică confruntarea celor trei mari imperii pentru rezolvarea problemei orientale – chestiune internațională ce însumează un set de probleme ce țin de domeniul geopoliticii de la sfârșitul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XX-lea cu privire la posesiunile europene ale Turciei, controlul asupra Strâmtoarelor Mării Negre și lupta de eliberare națională a popoarelor balcanice. De raporturile marilor puteri, angajate timp de mai bine de două secole în rivalitatea politico-militaro-economică în sud-estul Europei, sunt legate nemijlocit rapturile teritoriale și pierderile umane și materiale suferite de Țările Române (inclusiv geneza chestiunii basarabene la 1812).

Numărul propriu-zis al războaielor ruso-turce (unele fiind și ruso-austro-turce sau de alianță internațională, care s-au derulat în perioada de la sfârșitul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XX-lea) se ridică până la 11 conflagrații bine definite, ce marchează expansiunea Rusiei țariste spre mările Sudului și mai ales către sud-estul Europei.

Dintre aceste războaie, primele două (cel din 1676-1681, încheiat

prin Tratatul de pace de la Bahci-sarai și cel din 1686-1700, încheiat prin Tratatul de pace de la Constantinopol) s-au desfășurat în zona Niprului, Crimei și Azovului, soldându-se cu confirmarea stabilirii Rusiei lui Petru I pe linia Niprului (1681), căpătarea cetății Azov și eliberarea de rușinosul tribut plătit anual hanului Crimei (1700).

Primul război ruso-turc care a vizat nemijlocit spațiul românesc a fost cel din 1710-1713, pierdut de Petru I într-o singură campanie – cea din Moldova, la 1711. Învățul principe Dimitrie Cantemir, subapreciind puterea Porții Otomane și contând pe ajutorul Rusiei, spera să primească domnia ereditară asupra țării, căreia i se garanta integritatea teritorială și deplina autonomie (sub protectorat rusesc). Astfel, campania de la Prut (1711) este semnificativă și prin faptul că a pus începutul unei noi concepții strategice, devenind ulterior defini-

torie în doctrina militară rusă pe parcursul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea,

constând în crearea unui cap de pod dunărean. Iar anul 1711 marchează acel rubicon, când pentru prima dată un țar al Rusiei a trecut Nistrul și a pășit în fruntea armatei rusești pe teritoriul Țării Moldovei.

Războiul austro-turc din 1716-1718 s-a desfășurat în parte pe teritoriul Țărilor Române, încheindu-se cu semnarea, în iunie 1718, a Tratatului de pace de la Passarowitz. Dovadă a expansionismului habsburgic a fost ocuparea Olteniei (1718-1739) și a Banatului (1718-1918).

Războiul ruso-turc din 1735-1739 s-a desfășurat, la etapa finală, și pe teritoriul Moldovei, când, după numeroase operații militare purtate în Crimeea și pe teritoriul Ucrainei, armata rusă s-a îndreptat,

în mai 1739, spre Hotin. Trupele rusești, în frunte cu general-feldmareșalul B.K. Munich, s-au comportat, la fel ca otomanii și tătarii, ca niște adevărați ocupanți. Imperiul Otoman, atacat, pe de o parte, de Rusia, iar, pe de altă parte,

Ruine, Mila Veronica

de Austria, a fost nevoit să ceară convocarea unui congres de pace, care și-a ținut lucrările de la 16

august până la 11 noiembrie 1737 la Nemirov (Ucraina). În timpul negocierilor rușii au înaintat un șir de pretenții teritoriale, printre care și „independența” Principatelor sub protectorat țarist. Aceasta a fost prima conferință internațională care a luat în discuție problema neatârării Principatelor. Pretențiile diplomației ruse au îngrijorat Casa de Habsburg și de această rivalitate a profitat Poarta, în spatele căreia era Franța. Turcii au reînceput ostilitățile militare și habsburgii, suferind înfrângeri, au fost nevoiți să încheie pace, la 21 august (1 septembrie) 1739. Habsburgii cedau Oltenia (anexată la 1718) și Serbia. La 7 (18) septembrie 1739 Tratatul de pace separată a fost ratificat și astfel Austria a ieșit din acest război. În aceeași zi, la Belgrad, a fost semnată și Pacea ruso-otomană.

În toamna anului 1768 Poarta, la insistența Franței (ambele fiind îngrijorate de planurile Ecaterinei II în ceea ce privește soarta Poloniei), i-a declarat război Rusiei. În războiul din 1768-1774 Moldova și Țara Românească s-au aflat sub ocupație rusească (1769-1774), fiind conduse de o administrație civilă, alcătuită din boieri de rang înalt, în frunte cu un general rus. Succesele Rusiei asupra trupelor otomane, atât pe mare, cât și pe uscat, determinaseră Poarta să încheie, în mai 1772, Armistițiul de la Giurgiu, urmat de tratativele de pace de la Focșani și București, care s-au terminat fără niciun rezultat. Tratatul de pace care a pus capăt acestui război a fost încheiat la Kuciuk-Kainargi (pe teritoriul Bulgariei), la 10 iulie 1774. În această ordine de idei, anul 1774 este considerat începutul unor schimbări calitative în raporturile Principatelor Române cu Sublima Poartă, favorizând creșterea rolului acestora pe arena internațională. Totodată, Poarta acceptase dreptul Rusiei de a „vorbi în favoarea lor”.

Îndată după terminarea războiului s-a produs un rapt teritorial al Moldovei, când Austria, în urma unei înțelegeri cu Poarta (pentru

serviciile făcute pe lângă Rusia), a ocupat nordul Țării, numită ulterior Bucovina (cu o suprafață de 10441 km²). Poarta acceptă, prin Convenția de la 7 mai 1775, această anexare, care s-a produs și cu consimțământul Rusiei.

Războiul ruso-turc, declanșat în august 1787, nu era decât o încercare a Porții de a vindeca „rana deschisă pe trupul statului” otoman, pricinuită de Pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774) și pierderea Crimeii și a Georgiei (1783), de aceea acesta poate fi considerat „o urmare” a celui din 1768-1774. Poarta era hotărâtă, având susținere din partea unor state occidentale (Anglia, Franța, Prusia), să-și recapete teritoriile și influența asupra Caucazului și a bazinului nord-pontic.

Austria a declarat, la 9 februarie 1788, război Imperiului Otoman, intrând în război ca parte beligerantă de sine stătătoare. Războiul ruso-austro-turc, dus pe pământul românesc și cu participarea nemijlocită a detașamentelor de mii de voluntari români, s-a terminat cu semnarea tratatelor de pace de la Șiștov și Iași. Pacea austro-otomană s-a încheiat la Șiștov pe principiul de *status quo ante bellum* la 24 iulie (4 august) 1791. Astfel, a fost pus punctul pe ultimul din numeroasele războaie austro-turce care au durat de-a lungul a mai bine de două secole. La finele anului 1791, în ziua de 29 decembrie (9 ianuarie 1792 – stil nou), la Iași a fost semnat Tratatul de pace dintre delegația Rusiei și a Porții Otomane. Rezultatul principal al Păcii de la Iași a constat, desigur, în cuceririle teritoriale ale Rusiei – pământurile dintre Bugul de Sud și Nistru, situate mai jos de Podolia poloneză, care alcătuiau „Olatul Oceacovului”. Prin urmare, Rusia căpăta întregul țărm nordic al Mării Negre, inclusiv Crimeea.

Trecând sumar în revistă șirul războaielor dintre Rusia, Austria și Poarta Otomană de la sfârșitul secolului al XVII-lea – secolul al XVIII-lea, putem constata că impactul acestora a fost deosebit

de grav asupra destinului istoric al românilor. Socotind anii de pace și cei de război, se observă lesne că lumea românească a trăit în veacul al XVIII-lea până la 1821 sub amenințarea directă a armelor aproape 50 de ani. Contele D’Hauterive, care se stabilise în Principatul Moldova în acea epocă, avea dreptate spunând: „În vreme de pace Moldova este un târg pentru străini, în vreme de război a fost și va fi totdeauna o tabără și un câmp de bătălie...”.

Astfel, impactul războaielor ruso-austro-turce este multilateral și vast:

- una dintre consecințele confruntării ruso-otomane (1711) este precipitarea sau chiar instaurarea regimului fanariot în Principatele Române (1711/1716 – 1821);

- războaiele ruso-austro-turce au cauzat mari suferințe omenești și pierderi umane;

- pierderile materiale și rapturile teritoriale au fost cu adevărat impresionante. Imperiul Habsburgic a ocupat Transilvania (1687-1918), Banatul (1718-1918), Oltenia (1718-1739) și Bucovina (1775-1918). Poarta Otomană a transformat, în 1715, ținutul Hotin în raia;

- aprovizionarea forțelor combatante și cheltuielile exorbitante la care au fost supuse Principatele sunt enorme și nici nu pot fi evaluate;

- urmarea fatală a tuturor războaielor au fost epidemiile de ciumă, tifos exantematic și epizootii;

- războaiele au privat societatea românească de o condiție fundamentală a dezvoltării relațiilor burgheze: securitatea producției și a schimbului;

- decăderea moravurilor și noile norme și obiceiuri (inclusiv cele vicioase) ale armatelor ocupanților „eliberatori” aduceau prejudicii familiilor băștinașilor.

Judecând în ansamblu aceste războaie, trebuie să conchidem că ele au avut o influență predominant negativă asupra societății românești.